

(صورتجلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد (M.A))

نام و نام خانوادگی دانشجو: الهام پارسایی فر در تاریخ: رشته: برنامه ریزی درسی از پایان نامه

خود با عنوان: تاثیر آموزش راهبردهای فراشناختی بر عملکرد تحصیلی دانش آموزان پایه سوم راهنمایی

شهر بوشهر

با درجه نمره دفاع نموده است.

نام و نام خانوادگی اعضای هیأت داورى سمت امضاء اعضای هیأت داورى

۱- دکتر حجت‌اله فانی استاد راهنما

۲- دکتر بابک شمشیری استاد مشاور

۳- دکتر عباس قلتاش داور (داخلی)

۴- دکتر احمد رضا اوجی نژاد داور (خارجی)

مراتب فوق مورد تأیید است. مدیر / معاونت پژوهشی

مهر و امضاء

دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت
دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش:
برنامه ریزی درسی

عنوان:
تأثیر آموزش راهبردهای فراشناختی بر عملکرد تحصیلی دانش آموزان
پایه سوم راهنمایی شهر بوشهر

استاد راهنما:
دکتر حجت اله فانی

استاد مشاور:
دکتر بابک شمشیری

نگارش: الهام پارسایی فر

مرداد ۱۳۹۰

تقدیم به:

پدر و مادر فهیم و مهربانم که در کرانه‌ی دریای وجودشان، هستی‌ام معنا گرفت، آنانکه
فروغ نگاهشان، گرمی کلامشان و روشنی رویشان سرمایه‌های جاودانه زندگی من است.

و

همسر پرتلاش و مهربانم، همراه همیشگیم، که با حمایت و عشق بی‌دریغش همراهیم کرد
و چشم بر کاستی‌ها فرو بست.

سپاسگذاری

استاد فرزانه: جناب آقای دکتر حجت‌اله فانی سپاس و امتنان مرا پذیرا باشید که افتخار شاگردی شما زینت‌بخش تمام عمر و زندگی‌ام خواهد بود.

این پژوهش را با امید به خداوند آغاز نمودم با تکیه بر دانش و بصیرت شما به پایان رساندم. آرزومندم سراسر عمر و زندگی شما جولانگاه شادکامی و موفقیت باد.

و

استاد ارجمند: جناب آقای دکتر بابک شمشیری تشکر و قدردانی می‌نمایم به پاس هوشمندی و توانایی استادانه شما در انتقال اندیشه و دانش نوین که در این پژوهش نصیب من گردید. از کلیه عزیزانی که در مراحل انجام پژوهش زحمات شایانی را متقبل شدند و مرا در انجام این امر یاری نموده‌اند نیز کمال تشکر و سپاس را می‌نمایم.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱.....	چکیده
فصل اول کلیات تحقیق	
۳.....	مقدمه
۵.....	بیان مساله
۸.....	اهمیت و ضرورت تحقیق
۱۱.....	اهداف تحقیق
۱۲.....	فرضیه‌های پژوهش
۱۲.....	تعاریف مفهومی و عملیاتی متغیرها
فصل دوم: ادبیات و پیشینه تحقیق	
۱۵.....	مقدمه
۱۷.....	مبانی نظری
۱۹.....	خانواده و عملکرد تحصیلی
۲۲.....	معنای فراشناخت
۲۵.....	تاریخچه فراشناخت
۲۶.....	دانش فراشناختی
۲۸.....	دیدگاه‌های مختلف در مورد فراشناخت و عملکرد تحصیلی
۳۷.....	مؤلفه‌های فراشناختی

مهارت‌های فراشناختی.....	۴۱
تاثیر آموزش‌های فراشناختی بر درک مطلب خواندن و حل مسئله.....	۴۴
درک مطلب خواندن.....	۴۴
. حل مساله.....	۴۶
فرا یادگیری.....	۴۹
راهبردهای یادگیری و مطالعه.....	۵۰
راهبردهای شناختی.....	۵۰
تکرار و تمرین.....	۵۱
تفسیر یا گسترش مطالب.....	۵۱
سازمان دادن یا سازماندهی.....	۵۲
راهبردهای فراشناختی.....	۵۲
برنامه‌ریزی.....	۵۷
نظارت و ارزشیابی.....	۵۷
نظم دهی.....	۵۸
ویژگی های یادگیرندگان راهبردی.....	۵۸
آموزش راهبردهای یادگیری شناختی و فراشناختی.....	۶۰
روش پس ختام یا روش پس خبا.....	۶۰
پیش خوانی.....	۶۰
سئوال کردن.....	۶۱

۶۱	خواندن
۶۱	تفکر
۶۲	از حفظ گفتن
۶۲	مرور کردن
۶۲	روش مرور
۶۳	حال و هوا
۶۳	درک فهم
۶۳	یاد آوری
۶۴	کشف و هضم
۶۴	بسط و گسترش
۶۴	مرور کردن و پاسخ دادن
۶۵	روش آموزش دو جانبه
۶۵	روش مطالعه مشارکتی
۶۶	روش آموزش هم شاگردی
۶۶	روش پرسیدن دو جانبه
۶۶	اهمیت فراشناخت در آموزش
۶۸	کاربرد فرآیندهای فراشناختی
۶۹	پیشینه پژوهش
۶۹	پژوهش‌های خارجی

۷۲..... پژوهش‌های داخلی.....

۷۳..... جمع‌بندی.....

فصل سوم: روش تحقیق

۷۷..... مقدمه.....

۷۷..... روش پژوهش.....

۷۷..... جامعه آماری و نمونه آماری.....

۷۸..... ابزار گردآوری اطلاعات.....

۷۹..... روایی و پایایی ابزارها.....

۷۹..... روش تحلیل داده‌ها.....

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل اطلاعات

۸۱..... مقدمه.....

۸۱..... تجزیه و تحلیل آماری فرضیه‌های پژوهش.....

۸۱..... فرضیه‌های اصلی پژوهش.....

۸۲..... فرضیه‌های فرعی پژوهش.....

۸۲..... بین عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان محروم از آموزش.....

۸۳..... بین میزان عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان برخوردار از آموزش.....

بین میزان عملکرد تحصیلی دختران برخوردار از آموزش‌های فراشناختی در مقایسه با دانش‌آموزان دختر

محروم از آموزش‌های فراشناختی.....

بین میزان عملکرد تحصیلی پسران برخوردار از آموزشهای فراشناختی در مقایسه با دانش‌آموزان پسر محروم

از آموزشهای فراشناختی..... ۸۵

بین میزان عملکرد تحصیلی دختران برخوردار از آموزشهای فراشناختی نسبت به پسران برخوردار از

آموزشهای فراشناختی..... ۸۶

فصل پنجم: نتیجه‌گیری و پیشنهادات

مقدمه ۸۹

خلاصه پژوهش ۹۰

بحث و نتیجه‌گیری فرضیه‌های پژوهش ۹۱

محدودیت‌های پژوهش ۹۲

محدودیت‌های در اختیار ۹۲

محدودیت‌های خارج از اختیار ۹۲

پیشنهادات ۹۳

پیشنهاد‌های کاربردی مبتنی بر یافته‌های پژوهش ۹۳

پیشنهاد‌های پژوهشی مبتنی بر یافته‌های پژوهش ۹۴

فهرست منابع ۹۵

پیوست ۱۰۲

فهرست جداول

عنوان	صفحه
جدول ۱-۳: توزیع نمونه آماری مورد مطالعه بر حسب جنسیت	۷۸
جدول ۱-۴: مقایسه میانگین عملکرد گروه آزمایش و کنترل	۸۲
	۸۳
جدول ۲-۴: آزمون t مستقل پیرامون میزان عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دختر که از آموزش‌های فراشناختی برخوردارند در مقایسه با دانش‌آموزان دختر که محروم از آموزشند	۸۴
جدول ۳-۴: آزمون t مستقل پیرامون میزان عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان پسر که از آموزش‌های فراشناختی برخوردارند در مقایسه با دانش‌آموزان پسر که محروم از آموزشند	۸۵
جدول ۴-۴: آزمون t مستقل پیرامون میزان عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان پسر که از آموزش‌های فراشناختی برخوردارند در مقایسه با دانش‌آموزان دختر که محروم از آموزشند	۸۶

چکیده

این پژوهش با هدف بررسی تاثیر آموزش فراشناخت بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان پایه سوم راهنمایی شهر بوشهر انجام شده است. در این پژوهش از روش نیمه تجربی استفاده شده است. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه دانش‌آموزان دختر و پسر پایه سوم راهنمایی شهر بوشهر بوده که به صورت تصادفی ۸۰ نفر دختر و ۸۰ نفر پسر برای مطالعه انتخاب شده است. ابزار جمع‌آوری اطلاعات در این پژوهش آزمون عملکرد تحصیلی و ابزار سنجش عملکرد تحصیلی پرسشنامه^۱ EPT بوده است. پایایی پرسشنامه از طریق الفای کرونباخ محاسبه شده است و مقدار ۰/۷۵ به دست آمده است. آزمون آماری مورد استفاده در این پژوهش آزمون t گروه‌های مستقل بوده است. نتایج بیانگر آن بود که فراشناخت بر عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان مؤثر می‌باشد و استفاده از آن باعث موفقیت هرچه بیشتر دانش‌آموزان خواهد شد.

کلید واژه‌ها: فراشناخت، عملکرد تحصیلی، پایه سوم راهنمایی، شهر بوشهر.

^۱) Educational Performance test

فصل اول:

کلیات تحقیق

۱-۱- مقدمه

از مهمترین شاخص‌های توسعه در یک کشور، کیفیت و کمیت برون داد نظام آموزشی است که آن نیز به چگونگی نظام انتقال اطلاعات برنامه‌ریزی شده آموزش به فراگیران و نیز بهبود فرآیند یاددهی یادگیری بستگی دارد. در دنیای امروز، این امر مهم به عنوان فناوری آموزشی و به مثابه پیشرفته‌ترین انتقال آموزشی به یادگیرندگان، نظام آموزشی به عهده دارد. استفاده بهینه از فناوری آموزشی در جریان تدریس و یادگیری می‌تواند به سبب فعال کردن حواس دانش‌آموزان، امر آموزش را واقعی تر و عملی تر کند و حتی با غنی کردن کیفیت تدریس و یادگیری، کارایی تعلیم و تربیت را ارتقاء دهد. منظور از فناوری آموزشی، طراحی، اجرا و ارزشیابی کل فرایند یاددهی- یادگیری است که موجبات تسهیل یادگیری فراگیرندگان را فراهم می‌آورد (پیری، ۱۳۷۸).

از ویژگی‌های مهم انسان برخورداری از توانایی یادگیری است. پیشرفت و تمدن، مقابله با طبیعت و مهار آن دستیابی به فن‌آوری پیچیده کنونی، حاصل تلاش او برای یادگیری و تجربه اندوزی است (کرمی و همکاران ۱۳۸۳).

تاریخچه بررسی یادگیری به دوره افلاطون و ارسطو باز می‌گردد. افلاطون معتقد بود که دانش ارثی است و آدمی از راه اندیشیدن درباره محتوای ذهنی کسب دانش می‌کند. از سوی دیگر

ارسطو معتقد بود که دانش نتیجه تجربه حسی است وارثی نیست (هرگنهان والسون، ترجمه سیف، ۱۳۷۴).

عقاید افلاطون درباره ماهیت دانش از آغاز مسیحیت تا دوره رنسانس نظریه غالب محسوب می‌شد ولی از قرن ۱۷ به بعد دانشمندانی چون رنه دکارت^۱ و هابز^۲ و لاک^۳ با نظریه فطرت‌گرایی مخالفت کردند و اعتقاد داشتند که اندیشه‌ها حاصل تجربه‌هاست تلاش این دانشمندان سبب توسعه دیدگاه تجربه‌گرایی در نظریه‌های یادگیری شد به طوری که از سال ۱۹۲۰ تا ۱۹۷۰ دنیای روانشناسی در ایالات متحده آمریکا در تسخیر مکتب تداعی بود. (گلاور و همکاران، ترجمه خورازی، ۱۳۳۷).

از آنجا که در مکتب تداعی، انسان گیرنده نافع‌ال محرکها تلقی می‌شود، فرآیندهای ذهنی و فکری انسان مورد توجه آنها نبود، در نیمه دوم قرن رویکرد شناخت‌گرایی شکل گرفت، از نظریه‌های شناخت‌گرایی می‌توان به نظریه یادگیری گشتالتی، نظریه یادگیری معنی‌دار کلاسی ازوبل و نظریه یادگیری شناختی اجتماعی بندورا اشاره کرد (کریمی، ۱۳۸۳).

حیات هر فردی در زمینه اجتماعی، عقلانی، عاطفی و تا اندازه‌ای بدنی مربوط به قدرت یادگیری آن فرد و وابسته به تغییراتی است که فرد از طریق یادگیری در خود به وجود می‌آورد. توجه به اصول یادگیری در فعالیت‌های تربیتی شرط اساسی موفقیت مریبان است. نظر معلمان درباره یادگیری در طرز کار آنها تأثیر فراوان دارد. معلمانی که اصول یادگیری را درست تشخیص دهند. بهتر می‌توانند در تعلیم و تربیت افراد اقدام کنند (سپاسی، ۱۳۳۷).

^۱) Decartes,R

^۲) Hobbes, Tn

^۳) Locke,J.

بسیاری از دانش‌آموزان در هنگام مطالعه مطلب موردنظر خود و پس از یک ساعت مطالعه وقتی که نگاهی مجدد به صفحات مطالعه شده می‌اندازند، احساس می‌کنند که آن طور که باید مطالب را یاد نگرفته‌اند با تأملی بر شیوه مطالعه خود متوجه می‌شوند که در هنگام مطالعه دقت و توجه کافی نداشته و از روش‌های صحیح یادگیری استفاده ننموده و مطالب را به شیوه مناسبی مرور ذهن ننموده‌اند.

فراشناخت^۱، عبارت است از آگاهی فرد بر نظام‌شناختی خود و کنترل و هدایت آن (فلاول، ۱۹۸۶).

دانش فراشناختی به فراگیر، کمک می‌کند تا به هنگام یادگیری و دانستن امور پیشرفت خود را زیرنظر بگیرد همچنین این دانش به یادگیرنده کمک می‌کند تا نتایج تلاش‌هایش را ارزیابی کند و میزان تسلط خود را به مطالبی که خوانده است بسنجد.

دانش فراشناخت به دانش‌آموزان و دانشجویان می‌آموزد که راه‌های مختلفی برای سازمان دادن مطالب به منظور سهولت بخشیدن به یادگیری و یادآوری آنها وجود دارد.

^۱. Meta cognition

۱-۲- بیان مسأله

بر خلاف گذشته که تصور می شد توانایی یادگیری هر فرد تابعی از میزان هوش و استعداد های اوست، در چند سال اخیر این نظریه در میان روانشناسان قوت گرفته است که با وجود نقش تعیین کننده عوامل ذاتی هوش و استعداد در یادگیری، عوامل غیر ذاتی دیگری نیز در این رابطه مهم قلمداد می شود. یکی از این موارد «راهبردهای یادگیری» یا به اصطلاح فنی تر «راهبردهای فرا شناختی» است که در چند سال اخیر شاهد پیشرفت زیاد روانشناسی تربیتی در کشف این راهبردها بوده ایم. (بهرام ملکی، ۱۳۸۴)

اصطلاح فرا شناخت به دانش ما درباره فرایندهای شناختی خودمان و چگونگی استفاده بهینه از آنها برای رسیدن به هدفهای یادگیری گفته می شود.

بایلر و اسنومن (۱۹۹۳) معتقدند فرا شناخت روش یا آگاهی فرد از نظام شناختی خود او و یا دانستن درباره دانستن است.

اصطلاح فرا شناخت برای اولین بار توسط فلاول به کار گرفته شد، می توان گفت که ریشه در نظریه تحول شناختی، ژان پیاژه دارد.

عده ای از روانشناسان که در قالب رویکرد پردازش اطلاعات قرار می گیرند، بیان می کنند که افراد از نظر دانش و آگاهی فرا شناختی با یکدیگر متفاوت هستند و این مهارتهای فرا شناختی افراد است که آنها را از نظر فرایند یادگیری متفاوت می سازد. (متولی، ۱۳۷۶)

ویلسون (۱۹۹۳) به نقل از فاضلی، (۱۳۸۵) می گوید فرا شناخت اصطلاحی است که هم می تواند به شکل مبهم و هم می تواند برای توصیف یکسری مهارتهای شناختی سطح بالا مورد استفاده قرار گیرد.

او فرا شناخت را اینگونه تعریف می کند: ((هوشیاری افراد از تفکرشان و ارزیابی تنظیم تفکرشان)) در این تعریف سه کارکرد فرا شناخت بیان شده است :

۱- آگاهی (هوشیاری) فرا شناختی: شامل آگاهی فرد از فرایند یادگیری اش، دانش درباره دانش و دانش درباره راهبردهایش است.

۲- ارزیابی فرا شناختی: شامل قضاوت های فرد از تواناییها و محدودیت هایش است.

۳- تنظیم یا نظم بخشی فرا شناختی: شامل میل به تغییر تفکر و منابع شناختی مورد استفاده است. (لاکاجو و همکاران، ۲۰۰۴ به نقل از فاضلی ۱۳۸۸)

راهبردهای فراشناختی تدبیرهایی هستند برای نظارت در راهبردهای شناختی و هدایت آن (دمبو، ۱۹۹۴)

بررسی تأثیر آموزش راهبردهای فراشناختی بر عملکرد تحصیلی دانش آموزان سوم راهنمایی شهر بوشهر، مسئله مورد پژوهش و تحقیق در این پروژه است و به عبارتی دیگر این تحقیق به دنبال پاسخگویی به این سؤال است که آموزش راهبردهای فراشناختی به دانش آموزان دختر و پسر پایه ی سوم راهنمایی باعث عملکرد بهتر تحصیلی آنها، در مقایسه با دانش آموزانی که این راهبردها را آموزش نمی بینند، خواهد شد یا خیر؟

اگر چه بیش از دو دهه از حضور فراشناخت در فرهنگ وازگان روان شناسی تربیتی نمی گذرد اما شواهد گسترده، حاکی از جایگاه ویژه آن در نزد صاحب نظران و محققان بین المللی است. یافته های پژوهشی وسیع درباره نقش فراشناخت در زمینه های نظیر حل مسأله، خواندن، نگارش و ... حکایت از آن دارد که نظام فعلی آموزش و پرورش را باید در جهت تأکید بر فراشناخت حرکت داد (سوانسون، ۱۹۹۰؛ پاریس و همکاران، ۱۹۸۳؛ فولادچنگ، ۱۳۷۵).

اگر آموزش و پرورش بخواهد دانش‌آموزان را تربیت کند که از عهده حل مسائل مختلف جامعه متحول فردا برآیند و مسئولیت یادگیری خویش را بر عهده بگیرند باید آموزش‌های فراشناختی را در برنامه خود وارد کند و به گسترش مهارت‌های فراشناختی یادگیرندگان پردازد. زیرا مهارت‌های فراشناختی به افراد کمک می‌کند تا خودشان را با موقعیت‌های جدید سازگار کنند. بسیاری از صاحب‌نظران از جمله جکوبس (۱۹۹۸) بر این عقیده هستند که هرگونه اصلاح در نظام تربیتی، مستلزم درنظر گرفتن یافته‌های تحقیقات فراشناختی و استفاده از آنها در برنامه‌های آموزشی است.

ضرورت‌های که به کارگیری راهبردهای فراشناختی را به شکل گسترده در نهادهای تعلیم و تربیت باعث می‌شوند، به شرح زیر می‌باشند:

الف) آموزش نحوه برنامه‌ریزی به یادگیرندگان: کلید آغاز یادگیری و مطالعه، تعیین هدف، پیش‌بینی زمان لازم برای مطالعه و تحلیل چگونگی برخورد با موضوع یادگیری است. با آموزش صحیح راهبردهای برنامه‌ریزی، فراگیر می‌تواند آغازی مطلوب در فرایند یادگیری داشته باشد، فعالانه و با انگیزه قوی به فعالیت پردازد.

ب) کنترل و نظارت از سوی یادگیرنده به کار خود: از ضرورت‌های دیگر کاربرد راهبردهای فراشناختی، نظارت یادگیرندگان بر یادگیری خودش است. دانش‌آموزانی که نمی‌توانند به موقع مشکلات یادگیری و مطالعه خود را تشخیص دهند و آن را برطرف نمایند، قبل از اتمام یادگیری، با شکست مواجه می‌شوند. کنترل و نظارت، در میانه جریان یادگیری به فراگیران کمک می‌کند تا بتوانند در روش‌های یادگیری خود انعطاف داشته و در زمان‌هایی که ضرورت اقتضا می‌کند سبک یادگیری خود را تغییر دهند.

ج) نظم‌دهی: سامان دادن به فرایند یادگیری و مطالعه و نظم بخشی به عنوان مؤلفه‌ای فراشناختی که در جهت انعطاف‌پذیری در رفتار یادگیرنده به کار گرفته می‌شود و به او کمک می‌کند تا به اصلاح راهبردهای شناختی غیرمؤثر خود یا تعویض آنها با راهبردهای شناختی مؤثر بپردازد.

۱-۳- اهمیت و ضرورت پژوهش

یادگیری مطالب درسی فرآیندی فعال است که در یک جهت آن کتاب و یا استاد قرار دارد و در سوی دیگر فردی به نام یادگیرنده که مطالعه می‌کند یا می‌آموزد (آتش‌پور، ۱۳۷۹).

از آنجا که موضوع‌ها و مباحث‌ها تحصیلی بسیار گوناگون اند و یادگیری هر یک از آنها شیوه خاصی را طلب می‌کند، آگاهی یافتن دانش‌آموزان و دانشجویان از راهبردهای مختلف مطالعه و یادگیری و تسلط یابی آنان بر چگونگی استفاده از راهبردها در کسب موفقیت تحصیلی بسیار یاری‌شان می‌دهد. آگاهی از این راهبردها به معلمان نیز کمک می‌کند تا در هدایت دانش‌آموزان و دانشجویان مؤثرتر عمل کنند (سیف، ۱۳۸۷). شناخت عوامل مؤثر بر یادگیری، جهت ارتقاء سطح عملکرد و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان، یک هدف اساسی در اغلب پژوهش‌های تربیتی بوده است. (امین یزدی و عالی، ۱۳۸۴)

فراشناخت یکی از تازه‌ترین شعارهای روز در روانشناسی تربیتی و تعلیم و تربیت است (لیونینگستون، ۱۹۹۷). اگر چه بیش از دو دهه از حضور فراشناخت در فرهنگ و آژگان روانشناسی تربیتی نمی‌گذرد اما شواهد گسترده، حاکی از جایگاه ویژه آن در نزد صاحب نظران و محققان بین‌المللی است. یافته‌های پژوهشی وسیع درباره نقش فراشناخت در زمینه‌هایی نظیر حل مسئله، خواندن، نگارش و... حکایت از آن دارد که نظام فعلی آموزش و پرورش را باید در